

Emeriitprofessor Lembit Allikmets 75

Prof Lembit Allikmetsa intervjuueeris TÜ arstiteaduskonna meditsiinikollektsioonide projektijuht Maie Toomsalu.

Miks Teist just farmakoloog sai?

Farmakoloogia on meditsiinis väga laia kandepinnaga ja huvitav teadusala. Üliõpilasena olin ma psühhiaatriahuviline, osalesin alates 2. kursusest Üliõpilaste Teadusliku Ühingu (ÜTÜ) psühhiaatriaringis, tegime igal aastal üliõpilaskonverentsidel ettekandeid, esitasime võistlustöid. Prof Jüri Saarma oli ideaalne juhendaja ja kasvataja. Kui lõpetasin 1960. aastal ülikooli, oli teaduskonda jäänud vaid 12 eakat professorit ja see ajendas teaduskonna juhtkonda prodekaan Robert Looga eestvedamisel hoolsamini tegelema järelkasvuga. Nii saadeti paari aasta jooksul Leningradi või Moskvasse sihtspirantuuri paarikümmend teaduskonna lõpetanut. Nendes NSVL keskustes oli teadustöö intensiivsus, tehniline tase, raamatukogud jm oluliselt paremal tasemel kui suletud linnas Tartus. Enamik aspirante kaitses väitekirja õigel ajal, s.o 3–4 aasta jooksul. Nii olin minagi aastatel 1960–1963 akadeemik Sergei Anitškovi aspirant Leningradis asuvas NSVL Meditsiiniakadeemia Eksperimentaalse Meditsiini Instituudi farmakoloogia osakonnas. Oli nõudlik juhendamine ja soodsad võimalused eksperimentaaltööks ning Tartusse tulim tagasi teaduskraadiga farmakoloogina.

Kuidas on üliõpilasteadusega Teie arvates praegu?

Võrreldes minu noorusajaga on üliõpilaste iseseisev teadusaktiivsus vähenenud. Eesti Arstiteaduse Üliõpilaste Selts, mis 20 aastat tagasi tuli ÜTÜ asemele, ei ole seadnud põhieesmärgiks üliõpilasteaduse arendamist, vaid tegeleb

Lembit Allikmets

rohkem seltskondliku, arstliku eriala ja rahvusvahelise suhtlusega. Viimastel aastatel ei astu arstid õppima doktorantuuri ning see õhustab teaduskonna aluseid. Omaegsed ÜTÜ üliõpilasingid olid ka tulevase eriala valikul olulised. Meie läksime tööle kohe pärast diplomi saamist, ei olnud sel ajal veel internatuuri, residentuurist rääkimata. Igal aastal korraldasime arstiteaduskonna ÜTÜ konverentsi ning ka mitmeid Balti arstiteaduskondade üliõpilaste teaduskonverentse.

Teie käe alt on võrsunud hulk tervishoiujuhte ja professoreid. Kas Teil on nende kasvatamiseks mingi eriline retsept?

Mul on olnud lihtsalt õnn kasvatada tublidest õpilastest häid teadlasi ja tervishoiujuhte nagu Laur Karu, Lembit Mehilane, Ants Nurk, Aleksander Žarkovski, Eero Vasar, Lembit

Rägo, Andres Soosaar, Raul-Allan Kiivet, Matti Maimets, Jaanus Harro ja mitmeid teisi edukaid inimesi. Ka psühhiaatriadotsendist kirjanik Vaino Vahing kaitses farmakoloogiadissertatsiooni minu juhendamisel. Minu professoritest järglaste käe all on omakorda 10–15 õpilast doktoriväitekirja kaitsnud.

Te olite mitu perioodi arstiteaduskonna dekaan. Kuidas vaatate tagasi sellele tööle?

Olin dekaaniametis kolm perioodi: 1975–1979, 1979–1984 ja 1989–1994. See on kokkuvõttes pikim dekaani ametisoleku aeg arstiteaduskonna ajaloos. Rabelemist oli palju. Esimesse perioodi langesid ülikooli juubelite tähistamised: 1977. a täitus 175 aastat ülikooli taasavamisest ja 1982. a oli oluliselt mastaapsem TÜ 350. aastapäeva tähistamine. Oluline oli teaduskonna tihe koostöö Tallinnas asunud tervishoiu ja kõrghariduse ministriumidega. 1976. a panime aluse iga-aastasele arstiteaduskonna aastapäeva tähistamisele oktoobrikuu teisel nädalal: alustas ju Rootsi-aegne ülikool *Academia Gustaviana* tegevust samuti oktoobris 1632.

1978. aasta 1. augustist alustas tööd TÜ üld- ja molekulaarpatoloogia instituut, mille moodustasime teaduskonna meditsiini kesklaboratooriumi ja probleem-laboratooriumide ühendamise teel. Ettevalmistus võttis aega ligi 3 aastat, palju oli õiendamisi Moskvas NSVL ministriumides. Tulemusena paranes oluliselt teadustöö rahastamine, teadustöö juhtimine arstiteaduskonnas muutus tõhusamaks, arendati uusi uurimistöe suundi. Insti-

tuudis töötas 15–16 laborit, oluliselt suurenes teaduskraadide kaitsmine. Seega kujunes instituut oma ligi 300 töötajaga oluliseks teadlaste ja kvalifitseeritud noorte õppejõudude kasvulavaks arstiteaduskonna kateedritele. Üldse kujunesid 1960., 1970. ja 1980. aastad tähtsaks noorte teadlaste pealekasvamisele arstiteaduskonnas. 1975. a lõpuks oli teaduskonnas juba 33 professorit, neist 4 emeriitprofessorit. Kui ma 1994. a dekaanitöö lõpetasin, oli teaduskonnas 54 tegevprofessorit ja 17 emeriitprofessorit. Nüüd on emeriitprofessoreid rohkem kui tegevprofessoreid, nii et praegusel dekaanil tuleb professorite järelkasvu eest arstiteaduskonna lõpetajate seast ilmselt suurt vaeva näha.

Kuidas enda arvates dekaanina toime tulite?

Võin märkida, et dekaaniks oleku aja jooksul ma teaduskonnaga vastuollu ei läinud, kuigi olin tuntud kui otsekohe ja mõnel määral otsusekindla või agressiivse stiiliga mees. Hea koostöö oli ka Tartu raviasutuste peaarstidega. Tänu mitmetele nendest (Urmo Kõöbi, Sigrid Aru, Enn Püttsepp, Arno Adamsoo jt) õnnestus 1991. aastal panna alus TÜ Kliinikumile. Vihkan argust, intriige ja reetmist. Hea oli koostöö tervishoiuministeeriumiga, sest olin 1975–1984 ja 1989–1990 ministeeriumi kolleegiumi liige, peaaegu iga nädal kord Tallinnas. Minister Väino Rätsep ja tema asetäitjad Evald Väärt, kaadrite ülem Anatoli Sivenkov olid sagedased külalised teaduskonnas.

Olin ülikooli nõukogu liige pea 30 aastat nii rektorite Feodor Klementi, Arnold Koobi, Jüri Kärneri, Peeter Tulviste kui ka Jaak Aaviksoo ajal. Pean oluliseks rektor Arnold Koobi suurt panust ülikooli materiaalse baasi ja teadustöövõimaluste avardamisel ning 350. aastapäeva ürituste korraldamisel. See nõudis stagneerunud nõukogude ajal palju energiat, järjekindlust ja julgust asjade ajamisel.

Väga operatiivne asjaajamisel ja teaduskonna probleemidest arusaamisemisel oli rektor Jüri Kärner (rektor 1988–1993), kes aitas Biomeedikumi ehitust käivitada, kliinikumi rajada, teaduskonna struktuuri uutest oludest lähtudes arendada. Samuti asutasime koos ülikooli inimuuringute eetika komitee (1990), panime aluse õendusteaduse osakonnale, suurendasime doktorantide arvu teaduskonnas mitu korda jne.

Kuidas kujunes teaduskonna tegevus Eesti taasiseseisvumise protsessis? Olite ju sel ajal dekaan.

Alates 1989. aastast muutus Eesti üha enam iseotsustavamaks. See puudutas ka ülikooli ja arstiteaduskonda. 1989/1990. õppeaastal arendasime välja uue õppekava, mis erines seni kehtinud NSVL-aegsest ning milles vähendasime mittemeditsiiniliste õppeainete mahtu ja suurendasime erialalist õpet. Palju tegid õppekava täiustamisel professor Vello Salupere, professor Helgi Silm jt, niisamuti juurutasime lisaks internatuurile residentuuriõppe (prof A. Peetsalu, prof R. Talvik, prof A-E. Kaasik jt). Teaduskraadide alal läksime kaheastmeliselt süsteemilt – kandidaat, (habiliteeritud) doktor – üle üheastmelisele doktorikraadile, mille kinnitas teaduskonna nõukogu ja rektor. Sel alal aitas mind teadusprodekaan prof J. Maarsoo. Rajasime teaduskonnas õendusteaduse osakonna, milles paljud on kaitsnud magistriväitekirja. Samal perioodil (1989–1993) olin ma tegev ka ülikooli Eestimaa Rahvarinde eestseisuses ja Tartu linna volikogus, mis kergendas asjade arengust arusaamist ja otsustamist, eriti kliinikumi rajamisel.

Kuidas õnnestus ehitada Biomeedikumi?

Kuna sattusin vanasse anatoomikumi farmakoloogia kateedrit juhutama, kujunes alates 1971. aastast minu elu üheks eesmärgiks teaduskonna aluskateedritele uute õppehoonete ehitamine Maarjamõisa

piirkonda, kuhu oli planeeritud kogu teaduskond. Esimene projekt valmis 1979. aastal arhitekt Roman Smuškini tööna. Kahjuks ülikooli raamatukogu valmimine venis ja peale tuli TÜ 350. juubel, mis neelas palju raha. Projekti tuli täiendada seoses ehitusnõuete muutumisega ja nii valmis 1990. aastal järgmine arstiteaduskonna prekliiniliste kateedrite 30 000 m² üldpinnaga hoone projekt, mille autor oli arhitekt Helmi Sakkov. Alles kolmas projekt, mille käivitasime 1991. aastal, sai Maailmapanga osalisel toetusel realiseeritud 1999. aastaks. Siiski sai hoone ettenähtust oluliselt väiksem (ainult 13 500 m²) ja praegu on tunda ruumilist kitsikust nii õppe- kui ka teadustöös. Loodan, et praegune teaduskonna juhtkond tegeleb Biomeedikumi laiendamise kavaga energiliselt.

Millised on uitmõtted praeguse Eesti tervishoiu kohta?

Tartu Ülikooli arstiteaduskonna osatähtsus Eesti Vabariigi tervishoius, sh selle suunamisel, peaks olema oluliselt suurem. Praegune tervishoiu instituudi juhataja prof Raul-Allan Kiivet on tõstatanud olulisi küsimusi ning järjest sagedamini esinenud ajakirjanduses ja avalikkuses, käsitledes tervishoiu kitsaskohti ja võimalikke arengusuundi. Ka teised kliinikud ja instituudid peaks Eesti tervishoiu küsimustes oluliselt aktiivsemad olema. Pole ju praegu Eestis kompetentsemat asutust tervishoius kui ülikooli arstiteaduskond. Nimelt sõltub teaduskonnast Eesti riigi tervishoiuideooloogia, mida kannavad kõik selle lõpetajad. Ministeeriumid on sel alal ebatäiuslikud haldusasutused ning pealegi vahetuvad valitused ja koalitsioonid õige tihti.

Residentuuris peaks enam tähtsustama teaduslikku tegevust ja mõtlemist, samuti suurendama nõudlikkust erialase teaduskompetentsuse arendamisel. See on oluline reserv, asendamaks teatud määral doktorantuuri kliinilistel erialadel.